

بسمه تعالی

عنوان: مسئولیت و وظایف دینی زن نسبت به خانواده

زینب خدایی

چکیده

مسئله وظیفه و مسئولیت زن، از ابتدایی ترین و ضروری ترین مسائلی است که همواره با زندگی نوع بشر همراه بود. و قسمت عمده ای از حیات انسانی را تشکیل می دهد. وظیفه و مسئولیت زن باید به گونه ای باشد که بتواند با پیشرفت زندگی بشر در هر عصری، مشکلات و موانع موجود را بر طرف کند. بدون تردید زن با مدیریت درست خود در خانواده نقش اساسی در پیشرفت و تعالی دین دارد. در این میان نقش زنان با توجه به جایگاه و مسئولیت آنان از اهمیت بیشتری برخوردار است. زنان نقشی کلیدی در جهت دادن خانواده به دین دارند، چرا که سلامت خانواده که واحد تشکیل دهنده یک اجتماع می باشد از مدیریت مادران و زنان آن جامعه شکل خود را انتخاب می کند. در نظام تربیتی اسلام، تنها تمکن مالی و اقتصادی نیست که آرامش را برای خانواده فراهم می سازد بلکه خصایص نیکی مانند: اطاعت زن از شوهر، پوشش زن، وظیفه زن، حقوق همسر، وظایف پرورشی مادر، دوران بارداری و شیر دهی بسیار توصیه شده است. در این شرایط نامناسب جامعه، قطعاً، رفتار زن در خانواده است که در نقش مادر و همسر می تواند برای سایرین الگوسازی کند و آرامش و راحتی را برای خانواده به ارمغان بیاورد.

کلید واژه ها:

وظیفه، مسئولیت، زن، دین، خانواده

مقدمه

خانواده از مهمترین واحدهای اجتماعی است که در همه جوامع بشری وجود داشته است. این سازمان اجتماعی اولین و با دوام ترین عامل تکوین جامعه انسانی است و تاثیر قابل ملاحظه ای بر رشد جسمانی، اجتماعی، اخلاقی، عاطفی، عقلانی و... جوامع بشری داشته است

زن رهبری و مدیریت داخل خانه را بر عهده دارد و با مدیریت خوب خود می تواند با لطف خدا خانواده را به مسیر درست و راه راست هدایت کند.

با توجه به اینکه زنان نیمی از جامعه بشری را تشکیل می دهند بنابراین لازم و ضروری است در مورد وظایف و مسئولیت زنان در خانواده مطالبی نوشته شود چرا که زن می تواند به عنوان مدیر داخلی خانه در نقش همسری و مادری در خانواده تاثیر به سزای داشته باشد. زنان به عنوان یکی از دو رکن اصلی خانواده بر پویایی، استحکام، امنیت و سازمان دهی و آرامش روانی و رشد ابعاد شخصیتی اعضای خانواده نقش اساسی و تعیین کننده ای دارد. حال سوال این است که زن از لحاظ دین چه وظیفه و مسئولیتی نسبت به خانواده دارد؟

در مورد زن کتاب ها و مقالات زیادی نوشته شده است از جمله *جامی از زلال کوثر* پدید آورنده (استاد تقی مصباح یزدی) *زن در آیینه جلال و جمال* پدید آورنده (آیت الله جوادی آملی) *سبک زندگی فاطمی* پدید آورنده (سید حسین اسحاقی) در این مقاله به طور مختصر به مسئولیت و وظایف زنان در همه ابعاد خانواده و دین اشاره شده است

طبق مطالعات انجام شده درباره مسئولیت و وظایف دینی زن نسبت به خانواده مطلبی یافت نشد روش مقاله به صورت کتابخانه ای می باشد.

تعریف زن

زن در کتاب های لغوی به معنای انسان ماده و جفت و همسر مرد است که عربی به آن زوجه می گویند و موجب آرامش مرد و تنهافصدف و ظرف پیدایش انسان است و تنها جفت مرد که در خانواده و تربیت فرزندان نقش موثری دارد. زن فردی است که ویژگی و شرایط خاصی دارد که او را از سایر افراد مثل مردان جدا می کند زن دارای احساسات و عواطف مخصوصی است

که در این میان حس مادرانه ی او بیشتر از هر چیزی کارسازتر و اثرگذارتر است او می تواند فرزندی تربیت کند که زیر سایه پرودگار و به لطف خداوند اولادی معنوی باشند و بخاطر این حس و قدرت تربیت فرزندان باید شاکر متعال قرار بگیرد.

نقش زن و جایگاه وی در خلقت

نقش زن در جامعه حوزه بسیار وسیعی را در بر می گیرد به این معنا که اگر فعالیت های زنان در جامعه بر چنانچه بر مبنای فقه اسلامی باشد برای جامعه پیشرفت و چشم انداز جهانی به ارمغان می آورد خداوند تبارک و تعالی نقش زن را ترفیع داد و با ارائه دلایل و مباحث قرآنی آنها را از آن آگاه گردانیده است از طرف دیگر بیزاری زن نسبت به نسل های آینده به طوری جامعه وی را در مسیر پیشرفت ناتوان کرده بود وی به تدریج گذرگاه آشوب طلبی برای نسل های خود می سازد بعد از پشت سر نهادن سختی ها برای زندگی بهتر و داشتن نقش والاتر در جامعه زن مسیر آشوب طلب را به دست خویش مهیا نمود که از این راه زمانی غرور وی را از طریق خشونت، استثمار، سواستفاده های گوناگون، محروم شدن از حقوق، نادیده گرفته امتیازات وی و غیره خواهد شد

زن و احراز مسئولیت

نموداری از حق مزبور در جوامع روایی آمده است که مادر برای نگهداری فرزند خردسال سزاورتر است¹ لیکن هرگز دلیلی بر حصر زن در حق الحضانه نیست. چنان که دلیلی بر حصر حق زن در قبال مرد بر امور معین وجود ندارد. بسیاری از کارهای جرایبی برای زن جایز است و کاهای اجرایی مخصوص بخش زنان نه تنها برای آنان ممنوع نیست بلکه اولی است. نیز زنی که به مقام فقاوت بار یابد راه حضور در مسائل مشورتی نظیر شورای نگهبان و مجلس شورای اسلامی باز است و اگر احیاناً برای شورای نگهبان شش فقیه از مردان قرار شده اند برای آن است که آنها دشواری های برخورد را بهتر می توانند تحمل کنند. وگرنه چنانچه حضور زنان و حشر آنان با مردان بی محذور باشد بعید نیست که فقهایی از زنان نیز فتوا دهند و مورد مشورت واقع شوند.²

¹ سید حسین بروجردی، جامع احادیث شیعه. جلد 21 ص 401

² آیت الله جواد آملی، برگرفته از کتاب زن در آئینه جلال و جمال

ازدواج یکی از هدفهای طبیعت

اساس پیوند میان زن و مرد سفارسی تحمیلی نیست، بلکه به گونه ای است که طبیعت بشری حتی طبیعت حیوانی آن را با رساترین وجه و توجیه بیان می کند. واز آنجا که اسلام دین فطرت است طبعاً ازدواج را خود دانسته است.

عمل تولید مثل که از اهداف و مقاصد طبیعت است، خود یگانه عامل این پیوند است. این در قالب ازدواج در آمده است اسلام آن را از در هم آمیختگی های بی بند و بار و از صرف نزدیکی کردن، بیرون آورده و شکل ازدواج توأم با تعهد به آن داده است به همین جهت، حیواناتی که تربیت فرزندانشان به عهده والدین است، زن و مرد به عبارت دیگر نر و ماده خود را نسبت به یک دیگر متعهد می دانند و همانند پرندگان که ماده آنها مسئول رساندن آب و دانه به آشیانه می باشد.^۱

مسئولیت تربیتی اخلاقی زن هنگام ازدواج

مسئله ازدواج زن و مرد بالاتر از آن چیزی است که در میان موجودات دیگر مشاهده می شود اطفاء شهوت در بین موجودات مانند حیوانات فقط برای ارضای شهوت و بقای نوع است. وجود زن جایگاه رشد و پرورش محصولی است که روح الهی در او دمیده می شود، به همین جهت مزرعه وجود هر قدر آماده تر پاک تر و قابلیت بیشتری داشته باشد ظهور فعلی روح الهی و فطرت های انسانی در او قوی تر خواهد بود و برعکس.^۲

حقوق همسر و خوش رفتاری با همسر

در تفسیر عیاشی از ابو بصیر روایت کرده که گفت: از آن جناب از این کلام خدا پرسیدم (والذین یتوفون منکم و یذرون ازواجاً و صیه لازلوا جهنم متعالی الحول غیر اخراج) فرمود: حکم در این آیه که می فرماید هزینه زندگی یک سال همسر را باید وصیت کرد، نسخ شده است. پرسیدم: جریان چیست؟ فرمود: هرگاه مردی از دنیا می رفت، از اصل مالش هزینه یک سال همسر را برمی داشتند، و دیگر به ایشان ارث نمی دادند. ولی آیه ای که هشت یک مال را برای زن بچه دار و

^۱ علامه سید محمد حسین طباطبایی، برگرفته از کتاب زن در قرآن ص 97

^۲ محمد رضا امین زاده، برگرفته از فرهنگ تعلیم و تربیت اسلامی ص 297

چهاریک مال را برای زنی که شوهرش بچه ندارد؛ ارث معین کرده، این آیه را نسخ کرده است و بعد از آن اگر هزینه زن را بدهند به حساب ارث او می دهند.¹

خوش رفتاری با همسر

خداوند متعال در متاب کریمش بیان کرده که مردم همگی چه مردان و چه زنان شاخه های یک ریشه اند، واجزا و اعضای هستن برای طبیعت یگانه بشری، و جامعه در تشکیل شدن همان مقدار که به مردان نیازمند است به زنان نیاز دارد هم چنان که فرمود: (بعضکم الی بعض)² همه از همید.³

وظایف زن نسبت به شوهر در حریم خانواده

برای تصدی هر مقام و انجام هر کاری تخصص، و آمادگی، یک شرط اساسی محسوب می شود و کسی که اطلاعات کافی و آمادگی قبلی نداشته باشد نمی تواند کاری را خوب انجام دهد. گاهی جهالت و نادانی زن و هر موجب اختلاف و کشمکش آنها می شود و مهم ترین عامل ناسازگاری آنها، آشنا نبودن به وظایف زناشویی است. حضرت علی علیه السلام می فرماید: (باجهلی یستشار کل شر⁴) هر شری به وسیله نادانی برانگیخته می شود. دین مقدس اسلام، برای راهنمایی و تامین سعادت بشر نازل شده و تمامی ابعاد وجودی او را در تمام مراحل زندگیش رعایت و او را گام به گام رهبری کرده است.⁵ زنی که نمی داند چگونه با همسرش زندگی کند، نمی تواند در عمق روح فرزندنش نفوذ کند؛ زیرا از یک طرف بی نظمی روابط بین وی و همسرش استعدادها و وقتش را می گیرد و از طرفی وظایف زایمان، شیر دهی و فرصتی برای حرکت در بعد دیگر زندگی را که ارزش بالاتری دارد برای او باقی نمی گذارد.⁶

¹ محمد بن مسعود عیاشی، تفسیر عیاشی یک ص 129

² سوره آل عمران آیه 195

³ علامه سید محمد حسین طباطبایی، برگرفته از کتاب زن در قرآن ص 90

⁴ ابوالفتح آمدی، غرر الحکم و درر الکلم جلد یک ص 61

⁵ موسسه فرهنگی قدر ولایت کارکردهای زن در خانه و خانواده ص 63

⁶ حوزه های علمیه خاوران، حیات طبیه ص 120

اولیه مادر است و در اسلام بسیار سفارش شده است که زن از هر جهت مواظب اخلاق و رفتار خود باشد .

مادر از آنجایی که بیشترین نقش را در زندگی و وجود فرزندان دارد و بیشترین وقت خود را با فرزند سپری می کند به همان اندازه بیشترین اثر را بر فرزند می گذارد . مادر با تقوا و اخلاق حسنه می تواند بذر تقوا و ایمان را در سرشت انسان بکار د و سعادت ابدی را نصیب او گرداند . اسلام به مادران در این زمینه توصیه می کند که تا آنجا که می تواند به خود سازی و تزکیه نفس بپردازند و این جزا طریق عبادت به معنای وسیع امکان ندارد و تنها از این طریق می توان فرزندی با اخلاق نیکو پرورش داد (ادبوا اولادکم فانکم مسؤولون به)فرزندان خود را تربیت نمایید چرا که در برابر آنان مسئولیت بس بزرگی دارید ^۱

تاثیر تعلیم و تربیت در فرهنگ اقتصاد و سیاست

اگر بخواهیم به طور دقیق از تاثیر تعلیم و تربیت بر روی اقتصاد و سیاست یک جامعه آگاه شویم باید تمام ابواب فقهی اقتصاد و سیاست اسلام را با تمام مسائش بررسی کنیم .تعلیم و تربیت همه جانبه اسلام،رسالت بزرگی دارد و آن توجه دادن به روش فرهنگی سیاسی و اقتصادی است که سلامت جامعه را تضمین می کند و این بر اساس مصالح و مفاسدی است که می تواند نقش مثبت یا منفی داشته باشد .از آنچه به اقتصاد فرهنگ و سیاست ناسالم منجر می شده به گونه ای که مضرر معنویات بوده است نهی فرموده و بدان چه به اقتصاد سیاست و فرهنگ منهی می گردیده امر گردیده است.

تعلیم و تربیت اسلامی در رشد اقتصاد و سیاست و استقلال اقتصادی و به وجود آوردن فرهنگی سالم در جامعه نقشی مثبت و بسیار موثر دارد.در واقع کارگر یا کشاورز و صنعت گر و هر مسلمانی که در جنبه اقتصادی فرهنگی و سیاسی جامعه تلاش کند کارش به عنوان عبادت تلقی می شود و از آن نه تنها تامین زندگی و اجتماع را می طلبد بلکه نظری بالاتر دارد و آن ،خوشنود ساختن خداوند متعال است. ^۲

^۱مجید رشیدپور،تربیت کودک از دیدگاه اسلام ص 10

^۲محمد رضا امین زاده ، برگرفته از کتاب فرهنگ تعلیم و تربیت اسلامی ص222

هدف تعلیم و تربیت

در تعلیم و تربیت اسلامی دو نوع هدف وجود دارد :

1. هدف های مقدماتی

2. هدف نهایی و برتر

هدفهای مقدماتی هدف هایی هستند که در ابعاد فردی و اجتماعی زمینه ساز دست یابی انسان به هدف نهایی و برتر است؛ و هدف نهایی و برتر همان وصول به مقام قرب الهی و لقاء الهی است اهداف مقدماتی را نیز می توان به اهداف مقدماتی عالی متوسط ودانی تقسیم کرد و ملاک شناخت این مراتب و امتیاز آنها از یکدیگر، وجود انسان است زیرا انسان ترکیبی از جسم و روح می باشد. پس آنچه فقط به بعد روحی و معنوی انسان ارتباط داشته و در جهت پرورش و اصلاح و حفظ حیات معنوی باشد از اهداف عالی تعلیم و تربیت محسوب می شود^۱

روش تربیت دینی در قرآن

قرآن کریم می گوید: هر کودکی با فطرت زاده شده است و ریشه های دین باوری در عمق جان او غذای حکیمانه خداوند وجود دارد. وظیفه تربیت، نه تحمیل باورهای دینی که به فعلیت رساندن فطرت است. فطرت زمانی به بار می نشیند که زمینه خدا باوری در کودک ایجاد گردد. این باور فقط با آموزش های سوال مدار ایجاد می گردد. قرآن در دهها آیه با ارایه سوال مردم را به فطرتشان حواله می دهد و می پرسد:

1. آیا در وجود خداوند شک دارید، حال اینکه او زمین و آسمان را آفریده است^۲

2. خداوند به پیامبر می فرماید: آنان را بر نفسهایشان گواه قرار ده و از قول من بگو: آیا من پروردگار شما نیستم؟ آیا ناخود آگاه جواب مثبت خواهند داد^۳

¹ محمد رضا امین زاده، فرهنگ تعلیم و تربیت اسلامی ص 48

² سوره ابراهیم آیه 10

³ قرآن کریم 7

3. آیا در زراعت خود دق کرده اید؟ شما آن را می رویانید یا ما آن را می رویانیم؟^۱

قرآن نه از راه جواب های سوری و آماده شده که با ارائه سوال های اساسی فطرت خدا جویی را بیدار میکند. امروزه تحقیقات دانشمندان نشان می دهد که بهترین آموزش، آموزش سوال مدار است نه جواب مدار .

اسلام به تفکر، بیش از تکرار درسهای آماده شده ارزش قائل است و فضیلت های بی شماری برای آن بیان فرموده است پیامبر اسلام خود از همین راه به عشق الهی دست یافت و رهبر جنیان و انسیان گردید. او ساعت ها در ملکوت زمین و آسمان به تفکر می پرداخت و در سیمای هر موجودی اعم از انسان و حیوان و جماد نور خداوند و قدرت او را مشاهده می کرد و از این راه روزنه هایی از غیب به روی خود می گشود؛ این مطالعه آن چنان او را مجذوب ساخته بود که می فرمود: اگر رسالت زمینی ام نبود آنقدر به آسمان و ستارگان نگاه میکردم که قالب تهی کنم .

آیا شما در طول تاریخ زندگی و در برنامه خود سازی و تربیت دینی فرزندان خود به چنین الگویی اقتدا کرده اید؟ چه راهی در پیش بگیریم که در خود و جوانان مان چنین احساسی از مطالعه طبیعت ایجاد کنیم و آفرینش را کتاب قطور خداشناسی ببینیم.^۲

زمینه تربیت

قلب جوان همچون زمین خالی است که هر بذری در آن پاشیده شود می پذیرد؛ پیش از آنکه قلبت سخت شود و فکرت به امور دیگر مشغول گردد؛ به تعلیم و تربیت تو مبادرت نمودند، همت خود را در تربیت تو گذاشتم زیرا عمر تو رو به پیش است و روزگارت رو به جلو دارای نیتی سالم و روحی با صفا هستی امام می فرماید در سن پیری با کوله باری از تجارب و آگاهی ها اقدام به وصیت نمودم برای تو قبل از آنکه هوا وهوس و فتنه های دنیا بر تو هجوم آورد و همچون مرکب سرکشی گردی زیرا قلب جوان مانند زمین خالی و مستعد برای پرورش هر فردی

^۱سوره واقعه 64

^۲علی رحمانی، نقد باورهای غلط تربیتی ص 197

است . قبل از آنکه این زمین مستعد در راههای غلط و کارهای بیهوده بکار گرفته شود ، باید استعدادها و توانایی هایش را در مسیر سعادت و خوشبختی شکوفا سازد.^۱

مسئولیت مادر در تربیت فرزند

روایات فراوانی که در کیفیت انتخاب همسر وارد شده بیانگر این مطلب است که صلاحیت و شایستگی مربی بسیار مورد توجه قرار گرفته است انسان با فطرت توحید و خدا پرستی و حق جویی آفریده شده است این پدر و مادرانند که می توانند فطرت الهی و توحیدی کودک خود را شکوفا سازند از رسول اکرم صلی الله و آله و سلم روایت شده است که فرمود :خدا بیامرزد بنده ای را که فرزندش را به کارهای خوب وامی دارد و با او مهربان است و در صدد آموزش و پرورش اوست . و اینکه فرمودند: پیامبر صلی الله علیه و آله : مَنْ قَبَّلَ وَلَدَهُ كَتَبَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ لَهُ حَسَنَةً وَمَنْ فَرَّحَهُ فَرَّحَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَمَنْ عَلَّمَهُ الْقُرْآنَ دُعَىٰ بِالْأَبْوَيْنِ فَيُكْسِيَانِ حُلَّتَيْنِ يُضَىٰ مِنْ نَوْرِهِمَا وَجُوهًا هَلِ الْجَنَّةِ ؛ هر کس فرزندش را ببوسد ، خداوند عزوجل برای او ثواب می نویسد و هر کسی که او را شاد کند ، خداوند روز قیامت او را شاد خواهد کرد و هر کس قرآن به او بیاموزد ، پدر و مادرش دعوت می شوند و دو لباس بر آنان پوشیده می شود که از نور آنها ، چهره های بهشتیان نورانی می گردد.^۲

نتیجه

یکی از مهم ترین ملاحظات آنکه باید مورد توجه قرار گیرد نقش خانواده بالاخص زنان در پیشرفت و آگاهی دیگران راجع به دین است .به طوری که آشنا کردن یک خانواده در مورد دین به وظیفه و مسئولیت زن در خانواده وابسته است . ما در این مقاله سعی کردیم که ویژگی و شرایط زن و ازدواج و نحوه همسر داری و هم چنین در مورد حقوق و مسئولیت های مادری و مدیریت خانواده و تربیت دینی مادر را بیان کنیم که یک زن وظایف و مسئولیت زیادی در خانواده از لحاظ دین دارد که در قرآن و روایات از آن مطالب بسیار زیادی بیان شده است .

^۱ تعلیم و تربیت در نهج البلاغه ص 97

^۲ کافی جلد6 ص 49 حدیث 1

فهرست منابع

- 1-قرآن کریم
- 2-نهج البلاغه
- 3-جامع احادیث شعیه ، سید حسین بروجردی
- 4-زن در آیینه جلال و جمال ، آیت الله جوادی عاملی
- 5-زن در قرآن ،علامه سید محمدحسین طباطبایی
- 6-فرهنگ تعلیم و تربیت اسلامی ،محمدرضا امین زاده
- 7- محمد بن مسعود عیاشی ،تفسیر عیاشی
- 8-غرور الحکم و دور الکلم ،ابوالفتح آمدی
- 9-کارکردهای زن در خانه و خانواده، چاپ موسسه فرهنگی قدر ولایت سال 1390
- 10-حیات طویه معاونت فرهنگی،تبلیغی ،حوزه های علمیه خواهران
- 11-حقوق و مسئولیتها ،نرگس خدامی
- 12-بحار الانوار علامه مجلسی
- 13-تربیت کودک از دیدگاه اسلام. علی رشیدپور
- 14-نقد باورهای غلط تربیتی علی رحمانی
- 15-زن در اسلام .فریبا عباسوند
- 16-جایگاه بانوان در اسلام آیت الله نوری همدانی
- 17-فرهنگ تعلیم و تربیت اسلامی .محمدرضا امین زاده